

Rûmi Motifinin Kökeni ve Anadolu'daki Gelişimi

Müzehhip, Hattat Ali Ersen Özyurt

Özet

Rûmi motifi Türk-İslam tezyinatında bir bezeme unsuru olmanın ötesinde, kendine has üslûbunun gelişimi bakımından morfolojik bir dildir. Kökeni, Orta Asya'daki "Hayvan Üslubu"na; kimi yırtıcı kuşların kanat ve pençe gibi uzuvlarındaki kıvrımların üsluplaştırılmasına dayanır. Bu hayvansal biçimler, Karahanlı ve Gazneli Devirleri'nde soyutlanmaya başlamış, Büyük Selçuklularla birlikte bitkisel bir görünüm kazanarak, kendine özgü virgülümsü biçime dönüşmüştür (Akar, Azade. *Türk Süsleme Sanatlarında Rumi*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987). Rûmi en girift haliyle Anadolu Selçukluları Devrinin sanat ve tasarımında yerini alır. Bu coğrafyada motif, mimari bezemede bir dolgu unsuru olmaktan çıkarak; çok çeşitli tasarımlarıyla mimari yapıya dinamik bir özellik kazandırır (Bırol, İnci A. ve Çiçek Derman. *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2001; Mülayim, Selçuk. *Anadolu Selçuklu Sanatı: Geometrik Süslemeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982). Bilhassa Konya Karatay Medresesi, Sivas Gök Medrese gibi yapılarda Rûmi motifli kompozisyonlarda, geometrik yüzeyle kurulan eş zamanlı ilişki sayesinde sonsuzluk teması en ileri seviyede işlenir (Ögel, Semra. *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966). Hayvansal olandan bitkisele, somuttan soyuta uzanan bu gelişim süreci; Türk-İslam estetiğinde doğanın doğrudan taklit edilmesinden, onu akıl ve gönül süzgeçinden geçirerek yeniden inşa etme becerisini görünür kılar. Rûmi motifinin dönüşümü, Osmanlı'nın "Saz Yolu" üslûbuna da temel teşkil ederek devam etmiştir (Yetkin, Şerare. *Anadolu Selçuklu Sanatı*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCTF Yayınları, 1971). Sonuç olarak Rûmi; anlamı ve teknik özellikleri bakımından Anadolu'da tezyinatın zirvesine ulaşmış bir motiftir.

Anahtar kelimeler: Rûmi, Motif, Anadolu, Selçuklu, Türk, Tezhip, Tezyinat, Osmanlı

The Origins of the Rumi Motif and Its Development in Anatolia

Müzehhip, Hattat Ali Ersen Özyurt

Abstract

*The Rumi motif is more than merely a decorative element in Turkish-Islamic ornamentation; it constitutes a morphological language in terms of the development of its distinctive style. Its origins lie in the 'Animal Style' of Central Asia, based on the stylisation of the curves found in the limbs—such as the wings and talons—of certain birds of prey. These animal forms began to be abstracted during the Karakhanid and Ghaznavid periods, and with the Great Seljuks, they took on a botanical appearance, transforming into a distinctive “comma-like” form (Akar; Azade. *Türk Süsleme Sanatlarında Rumi*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987). In its most intricate form, the Rumi motif finds its place in the art and design of the Anatolian Seljuk period. In this region, the motif transcends its role as a mere filler element in architectural decoration; through its diverse designs, it imparts a dynamic quality to the architectural structure (Biol, İnci A. ve Çiçek Derman. *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2001; Mülayim, Selçuk. *Anadolu Selçuklu Sanatı: Geometrik Süslemeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982). Particularly in structures such as the Karatay Madrasa in Konya and the Gök Madrasa in Sivas, the theme of infinity is explored to the highest degree in compositions featuring Rumi motifs, thanks to the simultaneous relationship established with the geometric surface (Ögel, Semra. *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966). This evolutionary process, spanning from the animal to the plant, and from the concrete to the abstract, reveals the ability within Turkish-Islamic aesthetics not merely to imitate nature directly, but to reconstruct it by filtering it through the lens of reason and the heart. The transformation of the Rumi motif continued, forming the basis for the Ottoman 'Saz Yolu' style (Yetkin, Şerare. *Anadolu Selçuklu Sanatı*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, 1971). Consequently, the Rumi motif represents the pinnacle of decorative art in Anatolia in terms of both meaning and technical characteristics.*

Keywords: *Rumi, Pattern, Anatolia, Seljuks, Turkish, Decoration, Ottoman*